

Perustuslakivaliokunta

Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2022

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2022 (K 11/2023 vp): Asia on saapunut perustuslakivaliokuntaan mietinnön antamista varten.

Lausunnot

Asiasta on annettu seuraavat lausunnot:

- sivistysvaliokunta SiVL 5/2023 vp
- tulevaisuusvaliokunta TuVL 3/2023 vp
- lakivaliokunta LaVL 21/2023 vp
- sosiaali- ja terveysvaliokunta StVL 6/2023 vp

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- eduskunnan oikeusasiamies Petri Jääskeläinen, eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
- apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin, eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
- apulaisoikeusasiamies Mikko Sarja, eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

(1) Perustuslain 109 §:n 2 momentin mukaan eduskunnan oikeusasiamies antaa joka vuodelta kertomuksen toiminnastaan sekä lainkäytön tilasta ja lainsäädännössä havaitsemistaan puutteista eduskunnalle. Oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2022 on annettu eduskunnalle kesäkuussa 2023. Kertomus lähetettiin perustuslakivaliokuntaan saman vuoden syyskuussa. Muille erikoisvaliokunnille varattiin tilaisuus antaa asiasta lausunto viimeistään 13.12.2023.

(2) Sivistysvaliokunta antoi perustuslakivaliokunnalle lausunnon (SiVL 5/2023 vp), jossa kiinnitettiin huomiota mm. kertomuksessa kuvattuihin perusopetuksen opiskeluympäristön ja päättöksenteon puutteisiin. Lakivaliokunnan lausunnossa (LaVL 21/2023 vp) tarkastellaan oikeudenkäyntien kestoa ja rikosprosessiketjua sekä rikosseuraamusalan ongelmia. Tulevaisuusvaliokunta on kiinnittänyt lausunnossaan (TuVL 3/2023 vp) huomiota ikääntyneiden ongelmiin. Sosiaali-

Valiokunnan mietintö PeVM 1/2024 vp

ja terveysvaliokunta tarkastelee lausunnossaan (StVL 6/2023 vp) erityisesti lasten, vanhusten ja vammaisten oikeuksien toteutumista sosiaali- ja terveydenhuollossa.

(3) Hyvin vakiintuneen käytännön mukaisesti perustuslakivaliokunta ei ole yleensä valtioneuvoston oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen kertomuksia käsitellessään erikseen arvioinut ylimpien laillisuusvalvojien yksittäisiä ratkaisuja tai kannanottoja (ks. esim. PeVM 7/2023 vp, kappale 2, PeVM 11/2021 vp, kappale 13 ja siinä viitatu mietinnöt PeVM 16/2020 vp, PeVM 5/2018 vp, PeVM 1/2017 vp, PeVM 3/2016 vp, PeVM 8/2015 vp). Valiokunta on painottanut laillisuusvalvonnan riippumattomuutta eikä siten ole pitänyt myöskään valtiosääntöisesti aivan asianmukaisena, että eduskunnan erikoisvaliokunnat käsittelevät perustuslakivaliokunnalle antamissaan lausunnoissa yksittäisiä kanteluratkaisuja (PeVM 16/2021 vp, kappale 18).

(4) Perustuslakivaliokunta korostaa myös, että valiokunnan tehtävät määräytyvät perustuslain 74 §:n ja perustuslain muiden säännösten mukaisesti eikä valiokunta ota käsittelemään yksittäisten kansalaisten valiokunnalle osoittamia, esimerkiksi laillisuusvalvojien kanteluratkaisuja koskevia kirjoituksia (PeVP 13/2019 vp, § 10, ks. myös PeVP 95/2018 vp, § 14). Valiokunnalle osoitetut eduskunnan oikeusasiamiehen toimintaa koskevat yksityisten kansalaisten tekemät tutkintapyyntö, kantelut, oikaisuvaatimukset ja muut vastaavat kirjoitukset eivät siten johda toimenpiteisiin valiokunnassa. Perustuslakivaliokunta ei toimi oikeusasiamiehen kanteluratkaisujen muutoksenhakuasteena.

Kertomuksen pääsisältö

(5) Oikeusasiamiehen kertomus sisältää oikeusasiamiehen ja apulaisoikeusasiamiesten puheenvuorot, yleiskatsauksen oikeusasiamiesinstituutioon kertomusvuonna sekä jaksot perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta ja laillisuusvalvonnasta asiaryhmittäin. Kertomuksesta saa selkeän käsityksen oikeusasiamiehen toiminnasta ja laillisuusvalvonnassa esiin tulleista ongelmista.

Oikeusasiamiehen toiminta tilastotietojen valossa

(6) Kanteluita saapui kertomusvuonna yli 6600. Kanteluiden määrä on jonkin verran ollut laskussa edellisistä vuosista. Kertomusvuonna ratkaistiin yli 6800 kantelua. Kanteluiden suuresta määrästä huolimatta vuoden lopussa on saavutettu kanteluiden enintään yhden vuoden käsittelyaikatavoite.

(7) Omia aloitteita ratkaistiin noin 50. Kanteluista ja omista aloitteista noin 14 prosenttia johti oikeusasiamiehen toimenpiteisiin. Tarkastuksia tehtiin lähes 80.

Oikeusasiamiehen ja apulaisoikeusasiamiesten puheenvuorot

(8) Oikeusasiamies Jääskeläisen puheenvuoro kertomuksessa käsittelee oikeusasiamiehen tarkastustoimintaa. Puheenvuoron mukaan kaikki ihmiset eivät kykene, halua tai ymmärrä tehdä oikeusasiamiehen tärkeimmäksi laillisuusvalvonnan muodoksi mainittuja kanteluita kokemistaan loukkauksista tai epäkohdista. Tarkastusten toimittaminen on erityisen tärkeää tällaisten ihmisten - kuten lasten, vanhusten, vammaisten tai vapautensa menettäneiden henkilöiden - oikeuksien ja kohtelun turvaamiseksi. Tarkastukset ovat puheenvuoron mukaan tärkeitä myös muilla sellai-

Valiokunnan mietintö PeVM 1/2024 vp

silla viranomaistoiminnan alueilla, joista tyypillisesti tehdään vain harvoin kanteluita. Näistä ja eräistä muista syistä tarkastukset tarjoavat puheenvuoron mukaan hyvän tilaisuuden paitsi laillisuuden valvonnalle, myös loukkauksia ennalta estäville ja viranomaistoimintaa ohjaaville ja kehittäville oikeusasiamiehen toimenpiteille.

(9) Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslinin puheenvuoron teemana on oikeusasiamiehen kannanottojen ja esitysten jälkiseuranta. Sakslin viittaa suomalaiseen lainalaisuuden ja lainmukaisuuden kunnioittamiseen, minkä johdosta oikeusasiamiehen kannanottojen ja esitysten toimeenpano on ollut tehokasta. Viime vuosina jälkiseurantaa on kuitenkin lisätty. Sakslin viittaa myös siihen, että säädösesitysten etenemisen seuranta on systemaattista. Osana oikeusasiamiehen laillisuusvalvontaa tehdään myös ihmisoikeussopimusten valvontaelinten kannanottojen ja suosituksen toteuttamiseksi säädösesityksiä ja muita esityksiä. Kansallisen ihmisoikeusinstituution sisäisessä työnjaossa ihmisoikeuksien toimeenpanon seuranta on kuitenkin Ihmisoikeuskeskuksen tehtävä.

(10) Apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen tarkastelee puheenvuorossaan rikosseuraamusalaa. Pölönen kiinnittää huomiota siihen, että oikeusasiamiehen laillisuusvalvonnassa vankiloiden toiminnassa tulee esille erityisen paljon puutteita ja tämä antaa jatkuvasti aihetta kritiikkiin ja toiminnan kehittämistarpeisiin. Rikosseuraamusalaan ei silti ole Pölösen mukaan aihetta kohdistaa erityisiä moitteita, vaan huomattava osa epäkohdista on resurssipohjaisia.

(11) Perustuslakivaliokunta pitää kertomuksessa esiin nostettuja seikkoja tärkeinä.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Perustuslakivaliokunnan päätösehdotus

Eduskunta hyväksyy kannanoton kertomuksen K 11/2023 vp johdosta.

Valiokunnan kannanottoehdotus

Eduskunnalla ei ole huomautettavaa kertomuksen johdosta.

Valiokunnan mietintö PeVM 1/2024 vp

Helsingissä 7.3.2024

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Heikki Vestman kok
varapuheenjohtaja Vilhelm Junnila ps
jäsen Petri Honkonen kesk
jäsen Hannu Hoskonen kesk
jäsen Teemu Keskisarja ps
jäsen Anna Kontula vas
jäsen Jarmo Lindberg kok
jäsen Johanna Ojala-Niemelä sd
jäsen Onni Rostila ps
jäsen Ville Skinnari sd
jäsen Ville Valkonen kok
varajäsen Janne Heikkinen kok

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Mikael Koillinen